

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

BESZÉLGETÉS SZABÓMIHÁLY GIZELLA NYELVÉSSZEL

Szabó Mihály Gizella a pozsonyi Comenius Egyetemen szerzett magyar-szlovák szakos tanári oklevelet 1979-ben, majd 1992-ig a pozsonyi magyar tanszék oktatójaként működött. 1992 és 2009 között szakfordítóként és szabadfoglalkozású nyelvészként tevékenykedett. 2009-től napjainkig a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán, a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetben van alkalmazásban. A Gramma Nyelvi Irodából és az Új Szóban, Katedrában közölt, két-nyelvűséggel, szociolingvisztikával, nyelvpolitikával és fordítási kérdésekkel foglalkozó cikkeiből bizonyára minden olvasónk ismeri Szabó Mihály Gizella nevét, hiszen mintegy 400 cikket és 100 tanulmányt jegyzett máig.

■ Ha nyelv- és oktatáspolitikai kérdésekben, szlovák-magyar fordítási problémákban szakmai tanácsra vagy segítségre van valamelyik intézménynek szüksége, elsősorban hozzád fordul. Hogy kerültél ezekkel a témákkal kapcsolatba? Hogyan vált belőled nyelvész és fordító?

■ Sz. G.: - Már egyetemi tanulmányaim alatt is jobban érdekelték a nyelvtudományi, mint az irodalomtudományi diszciplínák, a TDK-dolgozataimat is nyelvészeti témákban írtam: szlovákból Eugénia Bajzíkóvá tanárnőnél szlovák-magyar összevető szövegnyelvészeti témában, magyarból pedig Zeman László tanár úrnál fordítástudományból, bár ez utóbbiak – akárcsak a szakdolgozatom – „átmeneti” jellegűek voltak, hiszen szlovák irodalmi művek magyar fordításait elemeztem stilisztikai szempontból. A szociolingvisztikával akkor kerültem

kapcsolatba, amikor Lanstyák István a pozsonyi magyar tanszékre került. Ő Debrecenben végezte az egyetemet, onnan ismerte Kontra Miklóst, aki a múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveiben indította el azokat a szociolingvisztikai és kontaktológiai-kétnyelvűségi kutatásokat, amelyeknek máig tartó hatásuk van. Kontra Miklós és magyarországi munkatársai (Bartha Csilla, Borbély Anna és mások) csoportjához a környező országok nyelvészei közül számosan csatlakoztunk, ebből alakult ki a ma Termini néven működő „nemzetközi” kutatócsoport. Kontra Miklós hatására kezdtünk el Lanstyák Istvánnal komolyabban – a korábbi nyelvművelő cikkeket meghaladóan – foglalkozni a szlovákiai magyar nyelvhasználattal, a szlováknak az itteni magyar nyelvhasználatra gyakorolt hatásával. Ami a fordítói ténykedésemet illeti, főleg az egyetem elvégzése után vállaltam fordítási és tolmácsolási feladatokat, majd amikor lehetővé vált az egyéni vállalkozás ezen a területen, kiváltottam a vállalkozói engedélyt. A Lanstyák Istvánnal végzett szociolingvisztikai-kétnyelvűségi kutatások, illetve a saját szakfordítói gyakorlatomból szerzett tapasztalatok segítettek és segítenek a tanácsadásban. Több évtizedes szakfordítói gyakorlatom eredményeit jól tudom hasznosítani az oktatásban is.

■ Több állami intézmény is tanácsadóként tart téged számon. Kik és milyen témákban kérik a szaktanácsodat?

■ Sz. G.: - Az oktatási minisztériummal még arra az időre nyúlik vissza a kapcsolat, amikor a kormánykoalíció tagjaként az MKP szakembereket

delegálhatott a minisztérium akkori kisebbségi főosztályára. Bár azóta sok változás történt a minisztériumban, még mindig hozzám fordulnak, ha egy-egy intézmény magyar nevének megállapításáról vagy a magyar tannyelvű oktatási intézményekben használt nyomtatványok magyar változatáról van szó. Aránylag jelentős előrelépést tudtunk elérni a szlovákiai magyar közoktatási terminológia egységesítése terén, amikor Mičúch Ildikó dolgozott a minisztériumban: akkor néztük át és javítottuk az összes kétnyelvű nyomtatványt, akkor készítettem el az oktatott tantárgyak egységes magyar nyelvű jegyzékét, és egyeztettem az érintett iskolákkal az adott intézmény magyar nevét. Ugyancsak abban az időszakban sikerült úgy-ahogy megoldani a földrajzi nevek írását a tankönyvekben. A szlovák Oktatási, Mérés- és Értékelési Intézet (NÚCEM) felkérésére több tesztet is fordítottam, illetve több magyar tannyelvű iskola számára készítettem és készítek magyar nyelvű záradékokat és egyéb szövegeket.

A másik fontos intézmény a miniszterelnöki hivatal (szlovákiai magyarul: kormányhivatal) kisebbségi biztosi hivatala, amelynek az utóbbi években két nagy projektjében vettem nyelvész szakértőként részt: az egyik a szlovákiai települések magyar nevének megállapítása, a másik pedig az eddigi legnagyobb terjedelmű szlovák-magyar közigazgatási szójegyzék. Sajnálatos, hogy A. Nagy László lemondása után ez utóbbi munkálatai félben maradtak, de magát a szójegyzéket tudtommal sokan használják. A közigazgatási terminológiával kapcsolatban gyakran fordulnak hozzám községi hivatalok.

■ **A Gramma Egyesület és Nyelvi Iroda nyelvi tanácsadó szolgálatához is hozzád is sokan fordulnak nyelvi-nyelvhászlati kérdésekkel. Melyek a tipikus kérdések?**

■ Sz. G.: - A tipikus kérdés így kezdődik: Hogyan van ez magyarul? Mi a magyar megfelelője? Ezek a kérdések is mutatják, hogy a hozzánk, hozzám forduló szlovákiai magyarok – leginkább újságírók, pedagógusok, önkormányzati dolgozók – számára a legnagyobb probléma bizonyos szlovák kifejezések magyar megfelelőjének megtalálása. Ez nem egyszer nagy utánajárást igényel, hiszen olykor egészen speciális szavak, kifejezések magyar megfelelőjét keresik a hozzám fordulók. Sőt nem ritka az olyan eset sem, amikor az adott szlovák szónak, kifejezésnek nincs magyar(országi) megfelelője, ilyenkor azt meg kell alkotnom.

A másik leggyakoribb kérdéstípus a helyesírással kapcsolatos, leginkább a kis és nagy kezdőbetűk, valamint az egybe- és különírás iránt érdeklődnek az emberek. Ez nem meglepő, hiszen olyan kérdések ezek, amelyek a magyarországi nyelvészeti kiadványokban, szótárakban nem találunk választ. Sikertült elérnünk, hogy az Osiris Kiadó Helyesírás című kiadványába, illetve az akadémiai helyesírási szabályzat új, 12. kiadásába bekerült néhány ún. határon túli kifejezés (főleg intézménynév), ez azonban nagyon kevés. Szerintem nagyon hasznos volna egy, az itteni sajátosságokat figyelembe vevő szlovákiai magyar helyesírási szótár kiadni.

■ **Szociolingvisztikai szemmel hogyan látod a szlovákiai magyar nyelvhászlat sajátosságait, jellem-**

zőit? Milyen „veszélyek” leselkednek a kétnyelvű környezetben élőkre? Hogyan kell(ene) ezt a helyzetet kezelni?

■ Sz. G.: - Erre a kérdésre csak nagyon általános választ tudok adni, ugyanis gyakorlatilag az egész munkásságom erről szól. Kutatásainkból kitűnik, hogy a szlovákiai magyarság magyardomináns kétnyelvű, az itteni magyarok nyelvhászlatát ugyanazok a sajátosságok jellemzik, mint a hasonló helyzetben levő egyéb kisebbségeket: beszédünkben szlovák hatásra kialakult kontaktusjelenségek fordulnak elő, és mivel kevesebb szintéren „várják el” a köznyelv használatát, fokozottabb nyelvjárásiasság jellemző ránk. Kisebbségben szerintem a legnagyobb „veszély” a nyelvcsere és a nyelvvesztés, s az egyik legnagyobb kihívás az, hogyan lehet hosszú távon fenntartani a jelenlegi helyzetet, azaz hogy az itteni magyarság esetében továbbra is fennmaradjon a magyar nyelv dominanciája, ne szűnjön meg az anyanyelv családon belüli átörökítése. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy az asszimiláció lassításának fő eszközei az anyanyelvű oktatás, a másodnyelv megfelelő szintű elsajátítása, a kisebbségi nyelv nyilvános, közéleti és hivatalos használatának a lehetővé tétele és támogatása. Mivel a mindenkor szlovák kormányzat nem éppen aktív e téren, az itteni kisebbségek csak saját magukra számíthatnak. A szlovákiai magyarság e tekintetben jobb helyzetben van, mint a többi kisebbség, hiszen vannak szakembereink, az viszont már más kérdés, hogy még a szlovákiai magyar politikusok – bármelyik szinten politizálnak is – sem élnek e potenciál adta lehetőségekkel.

■ **Kutatási területeid közé tartozik a kisebbségi nyelvertervezés is. Milyen kihívásokkal kell szembenéznie ma ennek a területnek? Hogyan veszi ki a részét az oktatásügy ebből?**

■ Sz. G.: - Ha azt szeretnénk, hogy a magyar nyelv a fent felsorolt színtereken teljes értékű kommunikációs eszköz legyen Szlovákiában, szükség van nyelvfejlesztésre, elsősorban terminológiafejlesztésre, továbbá sok jó magyar mintaszöveggel (fordítással) kellene támogatni a magyar nyelv írásbeli használatát, s minden segítséget meg kellene adni a beszélőknek. Ami az oktatásügy hozzájárulását illeti, sajnos a jelenlegi magyar- és szlováknyelv-tantervek és –tankönyvek gyakorlatilag nem vesznek tudomást a szlovákiai magyarság szociolingvisztikai helyzetéről. Nagyon sajnálatosnak tartom, hogy az utóbbi évtizedekben egyáltalán nem korszerűsödött a tananyag, a szlovákiai magyar nyelvészek nemzetközileg is elismert kutatási eredményei nem épültek be a tananyagba. A magyar nyelv mint tantárgy oktatását tekintve e szempontból lemaradásban vagyunk Kárpátaljával és Erdéllyel szemben. Véleményem szerint a a magyar és a szlovák nyelv oktatását gyakorlatiasabbá kellene tenni, pl. a jelenleg használt tankönyvekben elvéve találni olyan szöveget, amellyel a valós életben majd találkozunk a diákok. Szerintem a magyar iskolák akkor töltik be küldetésüket, ha felkészítik a diákokat azoknak a kommunikációs helyzeteknek a kezelésére, amelyekkel felnőttként – munkavállalóként, munkáltatóként, állampolgárként – ebben a kétnyelvű közegben szembesülni fognak.

■ **Köszönöm a beszélgetést!**